

Miten pärjää uusi työväki?

Epätyypilliset työsuhteet ja uudet työn muodot, kuten freelancetyö, näennäisyrittäjäyys ja itsensätyöllistäminen yleistyvät. Tämä on edullista työnantajille, mutta voi merkitä epävarmuutta työntekijöille.

TEKSTI HANNA KAUPPINEN KUVA MIKKO KAUPPINEN

Kun toimittaja **Veera Nuutinen** opiskeli tiedotusoppia ja julkisoikeutta Tampereen yliopistossa 2000-luvun alussa, tulevaisuuden työelämä vaikutti valoisalta. Nuutinen muistelee, kuinka hänen opiskelukaverinsa arveli heidän tulevan revytyiksi koulunpenkiltä työelämään suurten ikäluokkien eläköityessä.

”Silloin ei tiedetty, että tulee talouskriisi. Eikä silloin tiedetty, että tulee tämä digitalisaatio, joka muuttaa tapaa, jolla lehdet ansaitsevat ja mainosrahat vähenevät. Toimittajia on sittemmin vain irtisanottu. Aktivistipiireissä puhuttiin prekarisaatiosta ja työelämän muutoksesta, mutta ei tiedotusopin laitoksella.”

Yliopisto-opintojensa aikana Nuutinen työskenteli freelancetoimittajana sellaisissa järjestö- ja yhteiskunnallisissa lehdissä, joita muutenkin mielellään luki. Lisäksi hän teki päätöksiä, tyypillisimmin kesätoimittajana.

”Koko työurani ajan olen tykännyt siitä, että ideoin ja toteutan juttuni itse. Olen tehnyt myös uutistoimittajan työtä, mutta freelancerius on enemmän minun juttuni. Sillä ansaitseminen kuitenkin vaikeutui valmistumiseni aikoihin. Silloin tulivat isojen mediatalojen avustajasopimukset, joissa on käytännössä sellaiset työehdot, että meidän oma ammattiliittomme kehotti meitä olemaan tekemättä näitä töitä. Myös palkkiot alkoivat tuntua paljon pienemmiltä, kun niillä olisi pitänyt elättää itsensä.”

EPÄTYYPILLISET TYÖSUHTEET sopivat opiskelijoille, mutta ne yleistyvät myös muiden työllisten keskuudessa. Osa- ja määräaikaisten sekä vuokratyöntekijöiden ja yksinyrittäjien osuus kasvaa. Myös uuden työn muodot, kuten freelancetyö, näennäisyrittäjäyys ja itsensätyöllistäminen yleistyvät. Tämä on edullista työnantajille, mutta pienistä puroista koostuva toimeentulo merkitsee epävarmuutta työntekijöille.

Nuutisen kokemus on esimerkki siitä, kuinka opiskelijan on helpompaa toimia ”työnantajan halpatyövoimareservinä”. Nuutinen toteaaakin, ettei opiskelija ole välttämättä vielä sellainen freelancer, joka mieltii, kannattaisiko perustaa yritys ja tuleeko sillä toimeen.

Epätyypilliseksi työsuhteiksi kutsutaan muita kuin vakituisia, kokoaikaisia palkkatöitä. Tilastokeskuksen vuoden 2014 työvoimatutkimuksen mukaan työllisestä

työvoimasta 65 prosenttia on jatkuvassa, kokoaikaisessa palkkatyössä; esimerkiksi määrä- tai osa-aikaisena, erityyppisinä yrittäjinä, freelancereina tai ammatinharjoittajina työskentelee siis 35 prosenttia työllisistä.

Julkisessa keskustelussa etenkin työnantajapuoli on puolustanut epätyypillisiä työsuhteita sillä, että opiskelijat ja monet työntekijät haluavat tehdä niitä, eikä niillä tarvitsekaan tulla kokonaan toimeen.

Nuutinen muistuttaa, että tilastojen mukaan monet osa-aikatyötä tekevät kuitenkin haluaisivat työskennellä enemmän. Tilastokeskuksen mukaan esimerkiksi nollatuntisopimuksilla työskentelevistä 30 prosenttia haluaisi enemmän työtä. Julkisen keskustelun tulisi ulottua myös siihen.

OPISKELIJAN TOIMEENTULO rakentaa osaltaan pieni opinto- ja mahdollinen asumistuki sekä opintolaina, joten epätyypillisiin työsuhteisiin liittyvä epävarmuus ei ole välttämättä niin tuntuva. Monet epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien saavat työn lisäksi jotain sosiaaliturvan muotoa, kuten asumislisää, eikä töiden ja tukien yhteensovittaminen ole helppoa.

Epätyypillisissä työsuhteissa työllistyvistä nopeimmin on kasvanut itsensä työllistäjien osuus, jotka tulkitaan vuonna 2016 työttömyysturvalakiin tehdyn muutoksen mukaan pääosin yrittäjiksi. Omassa työssään y-tunnuksella tai freelancerina työllistyville keikkatyöläisille ei siis kuulu enää palkansaajan vaan yrittäjän työttömyysturva.

2017 laki muuttui niin, että alle kahden viikon mittaiset toimeksiannot sovitellaan työttömyysetuuden kanssa. Tämä helpotti hieman kaikkien freelancereiden asemaa.

Epätyypillisen ja varsinkin erilaisten digitaalisten alustojen kautta välittyvän keikkatyön on ennustettu yleistyvän jatkossakin, mikä tulee Nuutisen mukaan heikentämään työntekijöiden asemaa ja tekemään siitä entistä epävarmemman.

”Nytkin sitä tutkijat pohtivat ja varmaan jotkut poliitikotkin pohtivat, että miten näiden ihmisten toimeentulo turvataan, jos hyväksytään se ajatus, että työllä sitä ei tarvitse saada ainakaan kokonaan turvatuksi. Ja jos se toimeentulo maksetaan perustulolla, niin mistä saadaan verotulot siihen, jos ei työn verotuksesta, jos työn määrä vähenee samanaikaisesti.”

Veera Nuutinen aloitti freelancer-toimittajana opiskelun ohessa.

”FREELANCER-PALKKIOT ALKOIVAT TUNTUA PIENILTÄ, KUN NIILLÄ PITI ELÄTTÄÄ ITSENSÄ.”

NUUTINEN LIITTYI valmistumisensa aikoihin työosuuskuntaan, koska halusi tehdä freelancetöitä ja säilyttää silti oikeutensa työttömyysturvaan. Työosuuskunta toimii työntekijöidensä yhteisyrityksenä, joka työllistää jäseniään. Osuuskunnassa työllistyminen kiinnostaa varsinkin sellaisia työntekijöitä, joiden työllistyminen omalla työllä on keikkaluonteista tai osaikeista.

”Meillä oli luovien alojen ihmisten osuuskunta, jossa oli graafikoita, muutama toimittaja ja elokuva-alan työntekijöitä. Kaikki olivat todennäköisesti mukana siksi, että he halusivat tehdä itsenäisesti töitä ja heidän työkeikkansa olivat sen tyyppisiä, että niitä teetetään freelancerina. Sen lisäksi he halusivat säilyttää työttömyysturvansa. Jäsenistä osa sai työttömyysturvaa koko ajan, koska töitä oli niin vähän tai ajoittain. Esimerkiksi kesällä saattoi olla, etteivät asiakkaat tehneet mitään tilauksia.”

Osuuskunnan jäsenelle kuuluu palkansaajan työttömyysturva, jos hän pystyy todistamaan olevansa työsuhteessa osuuskuntaan, osuuskunta hankkii asiakkaat ja työt tilataan osuuskunnalta eikä yksittäiseltä työntekijältä. Osuuskunnan ja työntekijän välillä on solmittu työsopimus ja työaikakirjanpito toteutuu. Suomessa on arviolta lähes 2000 työosuuskuntaa, joihin kuuluu noin 13 000 jäsentä.

Yrittäjyyskasvatuksesta on tullut suomalaisen koulutus- ja työvoimapolitiikan keskeinen ohjenuora. Se on Euroopan Unionin vastaus globaaliin taloudelliseen murrokseen, joka on vienyt teollisuustyöpaikkoja halvempiin maihin ja heikentänyt Euroopan kilpailukykyä markkinoilla

Yrittäjyyskasvatuksella rakennetaan ajatusta ihanekansalaisesta, jolla on yrittäjän elämänsänsä: hän kantaa vastuun omasta työmarkkina-asemastaan ja sopeutuu työmarkkinoiden vaatimuksiin yrittäjän ja yrittäjien tavoin. Hänellä on myös oman itsensä markkinointitaitoa sekä verkostoitumis- ja kommunikaatiovalmiuksia. Hän kehittää omia tietojaan ja taitojaan aktiivisesti.

”Elinkeinoelämä on lobannut yrittäjyyskasvatusta ihan hyvällä menestyksellä, mutta työntekijäpuoli ei ilmeisesti ole. Tietääkseni opetusohjelmassa ei ole mitään ammatillisen edunvalvonnan kasvatusta. Sen lisäksi siihen pitäisi kuulua sen opettaminen, että ihmiset pystyisivät arvioimaan, onko ideasta liikeideaksi – tekeekö sillä voittoa.”

NUUTISEN MIELESTÄ yrittäjyyskasvatuksessa on hyvää se, että siinä kannustetaan ideoimaan ja toteuttamaan jotain itse.

”On ihan kannustettavaa, että ihmiset miettivät, mikä heitä itseään kiinnostaa – riippumatta siitä, mitä

yhteiskunta, opettajat ja vanhemmat painostavat tekemään. Joku voi haluta tehdä vaikka sellaista taidetta, joka ei myy yhtään mitään, ja olla siinä hyvä. Sillä voi olla arvoa ihmisille ja yhteiskunnalle, vaikka sitä ei voisi paketoita miksikään tuotteeksi, jonka voisi myydä. Tällaiselle ei ole tilaa siinä yrittäjäpuheessa.” ■

Itsensä työllistäjien puolustaja

VEERA NUUTINEN on työelämäasioista kirjottava yhteiskuntatieteilijä ja toimittaja, joka on työskennellyt toimittajana ja tiedottajana järjestöissä. Nuutinen työskentelee tällä hetkellä verkkotoimittajana.

Opintojensa ohessa Nuutinen teki toimittajan töitä freelancena ja pätkätöinä. Valmistumisen jälkeen hän huomasi, ettei toimittaja pärjää freelancetyöllä Suomessa kovin hyvin.

”Valmistuessa pohditutti, kuinka rakentaa toimeentuloa pienistä palasista ja ehkä jostain työttömyysturvasta siinä rinnalla, ja kuinka tämä koko homma pelaa yhteen – ei kovin hyvin.”

Kun Nuutinen tajusi, että työnantajan on kannattavaa teettää freelancetöitä, hän havahtui myös siihen, että käytännössä kenen tahansa työ voidaan ulkoistaa, elleivät ammattiliitot ja työ- ja elinkeinoministeriö ota sitä vakavasti.

”Freelancetyön teettäminen on työnantajalle halvempaa kuin työsuhteessa. Ei ole ihmeäkään, että sitten on entistä enemmän pakkoyrittäjyyttä ja ihmisiä saate-taan ulkoistaa työsuhteesta yrittäjäksi, joka tekee saman työn keikkana. Työnantaja säästää siinä työnantajamaksut.” ■

Veera Nuutinen on toimittanut kirjan Uusi työväki – työ ja yrittäjyys prekarisoituvan palkkatyön yhteiskunnassa. Into Kustannus 2017.
